

Marta Puszka

Biblioteka Główna

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID ID: 0000-0002-1721-2670

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI „PRO BIBLIOTHECA PUBLICA.
KOLEKCJE PRYWATNE W PUBLICZNYCH INSTYTUCJACH KULTURY –
DAWNIEJ I DZIŚ” WARSZAWA, 3–4 GRUDNIA 2025 R.

W Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie w dniach 3 i 4 grudnia 2025 r. odbyła się międzynarodowa, piąta już, konferencja z cyklu „Hinc Omnia. Zbiory historyczne, artystyczne i specjalne w bibliotekach oraz innych instytucjach kultury”. Tematyka podjęta podczas dwudniowych obrad dotyczyła głównie prywatnego i publicznego kolekcjonerstwa, metod i wyników badań proveniencyjnych, opracowania, konserwacji i ochrony oraz udostępniania i szerzenia wiedzy o posiadanych zbiorach. Problematyka ta spotkała się z dużym zainteresowaniem ze strony bibliotek oraz instytucji posiadających zróżnicowane kolekcje, w związku z czym spośród nadesłanych propozycji referatów organizatorzy musieli dokonać wyboru. Ostatecznie w ciągu dwóch dni, podczas dziesięciu paneli, zaprezentowano pięćdziesiąt wystąpień – sześć spośród nich stanowiły wystąpienia specjalnie zaproszonych gości, tzw. keynote speakerów.

Panel pierwszy, zatytułowany „Proveniencje. Metody. Współpraca”, rozpoczął swoim wystąpieniem przedstawiciel Consortium of European Research Libraries (CERL) dr Geri della Rocca de Candal z Uniwersytetu w Oksfordzie, omawiając działalność CERL i charakteryzując jego bazy. W kolejnym wystąpieniu przedstawiciel Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie (dr Martyna Osuch, dr Wojciech Kordyzon, Helena Nebel) zaprezentowali Polską Bazę Proveniencyjną (PPD). Następne wystąpienia dotyczyły badań proveniencyjnych w Bibliotece Narodowej Litwy (dr Viktorija Vaitkevičiūtė), roli analizy papieru i filigranów w badaniach proveniencji na przykładzie kolekcji inkunabułów klasztoru benedyktyńskiego w Broumovie (dr hab. Krisztina Rábai, University of Szeged) oraz badań prove-

niencyjnych jako sposobu postępowania z zagrabionymi książkami w bibliotekach (dr Gabriela Brudzyńska-Němec, Olivia Kaiser, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden).

Panele drugi i trzeci, zatytułowane „Kolekcjonerstwo. Kolekcjonerzy i ich aspiracje”, również rozpoczęto od wystąpień zaproszonych gości. Rhea Sylvia Blok (Paryż, Fondation Custodia – Collection Frits Lugt) przedstawiła sylwetkę holenderskiego kolekcjonera, marszanda i historyka sztuki Fritsa Lugta (1884–1970), który wiele lat temu opublikował podręcznik i suplement poświęcone znakom kolekcjonerskim na grafikach i rysunkach, oraz omówiła projekt utworzenia bazy proveniencyjnej opartej na jego publikacjach. Wystąpienie prof. Dagmar Korbacher dotyczyło prywatnych kolekcji grafik i rysunków, znajdujących się w Kupferstichkabinett w Berlinie. Prelegentka omówiła również wyzwania i możliwości, jakie pojawiają się, gdy prywatne kolekcje trafiają do instytucji publicznych, w tym kwestie dziedzictwa, wpływu kuratorskiego i kształtowania pamięci kulturowej. Kolejne wystąpienia w obu panelach dotyczyły głównie badań nad kolekcjami prywatnymi, które znalazły się w instytucjach publicznych. Wśród prelegentów byli przedstawiciele Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, Biblioteki Polskiej w Paryżu, Muzeum Narodowego w Warszawie, Muzeum Książąt Czartoryskich w Krakowie oraz Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Ostatni panel pierwszego dnia konferencji, zatytułowany „Kolekcje i kolekcjonerstwo”, poświęcony był zagadnieniom związanym ze zbiorami rycin. Keynote speaker dr Christof Metzger (Wiedeń, Graphische Sammlung Albertina) w swoim wystąpieniu przybliżył sylwetkę Albrechta Dürera oraz losy zbioru, zawierającego 26 rysunków, które książkę Henryk Ludwik Lubomirski (1777–1850) podarował w latach 20. XIX w. Ossolineum, instytutowi naukowemu założonemu krótko wcześniej w ówczesnym austro-węgierskim Lwowie. Następnie Magdalena Adamska z Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie przeanalizowała wybrane aspekty zespołu XVI-wiecznych rycin, głównie włoskich, charakteryzujących się numeracją naniesioną piórem na odwrociach. Z kolei losy kolekcji rycin Charles’a de Montalembert’a (1810–1870), francuskiego pisarza, mówcy i polityka, poddała analizie dr Kamila Kłudkiewicz z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Panel piąty, zatytułowany „Kolekcje prywatne w zbiorach publicznych”, rozpoczął drugi dzień konferencji. Sesję rozpoczęło wystąpienie prof. Wojciecha Kowalskiego, który w latach 1998–2021 był pracownikiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP, gdzie sprawował funkcję Pełnomocnika Ministra ds. Restytucji Dóbr Kultury. Przedstawił on prawne aspekty dotyczące różnych zbiorów będących w posiadaniu bibliotek i instytucji, pozyskanych po II wojnie światowej z tzw. zbiorów zabezpieczonych. O takiej kolekcji mówiła w swoim wystąpieniu kolejna prelegentka Lidia Gerc z Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu. Natomiast prof.

Bożena Koredczuk z Uniwersytetu Wrocławskiego przeanalizowała zawartości dwóch informatorów z przełomu XIX i XX w. – prace Franciszka Radziszewskiego *Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych, tak niegdyś byłych jak i obecnie istniejących w krajach dawną Polskę składających* (Kraków 1875) i Edwarda Chwalewika *Zbiory polskie. Archiwa, biblioteki, gabinety, galerie, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w ojczyźnie i na obczyźnie w porządku alfabetycznym według miejscowości ułożone* (t. 1–2, Warszawa–Kraków 1926–1927), pod kątem informacji o zbiorach prywatnych znajdujących się w polskich bibliotekach publicznych.

Panel szósty zatytułowany „Kolekcje rękopiśmienne i starodruczne” rozpoczęła swoim wystąpieniem Laura Kreigere-Liepiņa z Uniwersytetu Łotewskiego. Przybliżyła dzieje jednego z najcenniejszych księgozbiorów w Bibliotece Uniwersytetu Łotewskiego – dziedzictwo intelektualne Daniela Hermanna (1543–1601), humanisty z Rygi i sekretarza króla Polski Stefana Batorego. O proveniencjach rękopisów ze zbiorów Biblioteki Naukowej PAU i PAN mówił dr Marcin A. Klemenski. Natomiast dr Marta Puszcza poddała analizie kolekcję starych druków i rękopisów Gottfrieda Erdmanna Petriego z Żar, będącą w posiadaniu Biblioteki Głównej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Jako ostatnia w tym panelu wystąpiła dr Agnieszka Fabiańska z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie z referatem „Czy warto zajmować się rękopisami, których już nie ma?”.

Panel siódmy zatytułowano „Księgozbiory prywatne”. W czterech wystąpieniach przedstawiono dzieje bardzo ciekawych kolekcji. O renesansowym księgozborze Piotra Wedelickiego z Obornik mówił Łukasz Nowak (Poznań, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych), natomiast rozproszony księgozbiór francuskiego akademika z XVIII w. J.J. Dortous’a de Mairan’a, znajdujący się w bibliotekach ukraińskich i polskich przedstawiła dr Iryna Kachur (Lwów, Vasyl Stefanyk National Scientific Library). Następnie o XIX-wiecznej kolekcji Ignacego Turkułła, senatora, ministra, sekretarza stanu Królestwa Polskiego, przechowywanej w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, opowiedzieli dr Marta M. Kacprzak i dr Zbigniew Olczak. Jako ostatnia w tym panelu wystąpiła Maria Fronczak, z referatem o rodzinnej bibliotece Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, znajdującej się w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. Autorka przedstawiła losy księgozbioru ze szczególnym uwzględnieniem okoliczności przekazania książek do Biblioteki, przebieg poszukiwań zarówno wiadomości o księgozborze, jak i samych książek, a także wstępny przegląd zawartości kolekcji oraz zarys informacji, jakich dostarcza on o Baczyńskim i jego rodzinie.

„Kolekcje prywatne – varia” to tytuł kolejnej, ósmej sesji. Przedstawiono na niej ciekawe i inne nietypowe zbiory przechowywane w różnych instytucjach kultury. Dr Radosław Franczak (Śrem, Muzeum Śremskie – Poznań, Uniwersytet im. Adama

Mickiewicza) przedstawił kolekcję cukiernika Feliksa Sałacińskiego (1884–1952) ze Śremu, który zgromadził m.in. militaria, dzieła sztuki, kości mamuta, monety, dokumenty, księgi rękopiśmienne, listy czy inne przedmioty użytkowe. Natomiast Anna Sobolewska i Marta Tworkowska (Politechnika Gdańska, Biblioteka) w referacie „Pajaki, papugi i relacje z podróży, czyli jak przedwojenna Politechnika stała się spadkobiercą spuścizny naukowej po Gdańskim Towarzystwie Przyrodniczym” omówiły ciekawą kolekcję ze zbiorów biblioteki technicznej. Następnie dr Piotr Kułak (Uniwersytet Warszawski – Muzeum Karykatury w Warszawie) w swoim wystąpieniu zaprezentował pasję kolekcjonerską Eryka Lipińskiego, cenionego polskiego grafika i karykaturzysty, który część swych prywatnych zbiorów przekazał do nowo utworzonej w 1978 r. Muzeum Karykatury w Warszawie. Prelegent scharakteryzował przekazane przez Lipińskiego zbiory, wśród których znalazły się rysunki satyryczne i karykatury polskich i zagranicznych twórców oraz cenne publikacje polsko- i obcojęzyczne poświęcone sztuce karykatury. Ostatnie wystąpienie w tym panelu należało do Anny Klugowskiej (Toruń, Uniwersytet Mikołaja Kopernika – Biblioteka Uniwersytecka), która opowiedziała o zbiorach dokumentów życia społecznego proveniencji prywatnej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu.

W panelu dziewiątym, zatytułowanym „Kolekcje i kolekcjonerstwo”, prof. Piotr Pokora (Poznań, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza – Biblioteka Raczyńskich) scharakteryzował fragment ujawnionego przed kilkoma laty księgozbioru należącego do Mikołaja Ruszkowskiego, opata paradyskiego i kanonika warszawskiego. Dr Alicja Bielak (Warszawa, Instytut Filozofii i Socjologii PAN) zrekonstruowała i przeanalizowała prywatną kolekcję książek Jana Brożka (1585–1652), znanego polskiego matematyka, astronoma i biografa Mikołaja Kopernika, ze szczególnym uwzględnieniem jego nabytków z czasu studiów medycznych w Padwie (1620–1624). Następnie dr Mateusz Zimny (Kraków, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II) w referacie „Zapomniane Załusciana ze zbiorów Biblioteki Głównej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie” przedstawił wstępne wyniki kwerendy archiwalno-bibliotecznej, typologię oznaczeń własnościowych, a także podjął próbę rekonstrukcji losów zbioru na przestrzeni trzech stuleci – od prywatnej biblioteki biskupa, przez zasoby kolejnych seminariów duchownych, aż po współczesną instytucję naukową. Ostatnim w tej sesji było niezwykle ciekawe wystąpienie Beth Fraser zatytułowane „Advocating for a Previously Neglected Art Collection: (Re) Framing the Faculty of Advocates’ Collection of Historic Legal Portraiture”. Autorka opowiedziała o swojej pracy z imponującą kolekcją portretów, obejmującą dzieła znanych artystów, takich jak John Singer Sargent i Henry Raeburn, znajdującą się w Bibliotece Adwokackiej w Edynburgu.

Konserwacja. Muzykalia. Archiwalia to tytuł ostatniej już, dziesiątej sesji. Jako keynote speaker wystąpiła prof. Barbara Wagner (Uniwersytet Warszawski) z refe-

ratem „Zmiana (nie zawsze) intencjonalna: wyniki współczesnych badań chemicznych a dawne konserwacje”. O konserwacji Woluminu VII – sztucznego albumu z dokumentami z lat 1386–1791 z Biblioteki Czartoryskich Muzeum Narodowego w Krakowie opowiedziała Marta Winiarczyk, stawiając przy tym wiele pytań, m.in.: jak eksponować dokumenty, z których na raz można pokazać tylko jeden? Jak manipulować bezpiecznie ogromnymi i ciężkimi księgami czy jak wypożyczać obiekty, które należy ubezpieczyć, a których sumaryczna wartość staje się ogromna? „»Pamiętnik malarzy polskich«: próba rekonstrukcji koncepcji i formy albumu rysunków artystów warszawskich, zdeintegrowanego w kolekcji Dominika Witke-Jeżewskiego” to tytuł kolejnego wystąpienia w tej sesji, które wygłosili dr Piotr P. Czyż i Anna Grochala (Warszawa, Muzeum Narodowe). O zbiorach muzycznych mówiła w swoim referacie dr Marta Walkusz (Gdańsk, Biblioteka Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki), przedstawiając spuściznę śpiewaczki Marii Bojar-Przemienieckiej (1897–1982) jako przykład intencjonalnie gromadzonej kolekcji muzykaliów. Ostatnim wystąpieniem w tej sesji, jak również zamykającym konferencję, był referat prof. Barbary Gizi i Adama Wyżyńskiego (Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej – Warszawa, Biblioteka Naukowa FINA) o zespole archiwalnym Andrzeja Wajdy w zbiorach Filmoteki Narodowej – Instytutu Audiowizualnego, otrzymanym od samego reżysera w 1963 r. Autorzy przeanalizowali zasób obejmujący różnorodne materiały z okresu 1951–1963, m.in. dokumenty dotyczące organizacji pracy planu filmowego filmu *Popiół i diament* (1958), korespondencję prywatną i oficjalną, recenzje filmowe w formie wycinków z prasy polskiej i zagranicznej, czasopisma filmowe z tekstami o Wajdzie, notatki oraz różne inne materiały odnoszące się do działalności zawodowej reżysera w omawianym czasie.

Tematyka prezentowana w poszczególnych panelach charakteryzowała się wysokim poziomem merytorycznym, inspirowała, a czasami również zaskakiwała. Każda z sesji kończyła się możliwością zadawania pytań prelegentom oraz otwartą dyskusją. Różnorodność podejmowanych zagadnień, a także interesujące i wieloaspektowe ujęcie problemów badawczych przez autorów wystąpień sprzyjały aktywnemu udziałowi uczestników, zachęcając do zabierania głosu oraz pogłębionego dopytywania o kwestie szczegółowe. Należy podkreślić, że konferencja była prowadzona w językach polskim i angielskim, przy czym organizatorzy zapewnili uczestnikom tłumaczenie symultaniczne. Konferencja była doskonałą okazją do zwrócenia uwagi na problematykę gromadzenia, opracowywania, udostępniania i konserwacji cennych kolekcji prywatnych, przechowywanych w wielu instytucjach w Polsce i na świecie.